

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МОЖАРОВСЬКА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 347.91/95:347.15/17

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ
ПРО ЗАХИСТ ГІДНОСТІ, ЧЕСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ
ПУБЛІЧНИХ ОСІБ

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
МІНЧЕНКО Раїса Миколаївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ФУРСА Світлана Ярославівна,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка,
завідувач кафедри нотаріального
та виконавчого процесу і адвокатури;

кандидат юридичних наук, доцент
ТРУБА Вячеслав Іванович,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
декан економіко-правового факультету

Захист відбудеться «13» червня 2014 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «12» травня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Серед політичних прав і свобод людини та громадянина свобода слова посідає особливе місце, будучи одним із найважливіших конституційних прав. В європейській та світовій практиці загальноновизнаним постулатом є важливість свободи слова та інформації в демократичному суспільстві, що здійснюється, зокрема, за допомогою вільних та незалежних засобів масової інформації. Водночас право вільно висловлювати думки та висвітлювати в засобах масової інформації найважливіші події в житті суспільства та держави інколи конфліктує з правом окремих осіб, як правило, публічних осіб, на приватне життя, на повагу до їх честі та гідності, а також недоторканність ділової репутації. Будь-яке право чи свобода, у тому числі свобода вираження поглядів, пов'язані з певними законними обмеженнями, покликаними виключити зловживання даним правом (свободою).

Дослідження практики Європейського Суду з прав людини свідчить про певний пріоритет у наданні захисту свободи слова та права засобів масової інформації на висвітлення суспільно важливих питань, з якими пов'язана діяльність публічних осіб. Водночас такий прояв демократичного суспільства конфліктує з правом публічних осіб на приватне життя, на захист честі, гідності та ділової репутації від протиправних посягань. Залишається без належної уваги той факт, що не всі аспекти життя публічних осіб, у тому числі політиків, повинні ставати надбанням громадськості, законодавство має забезпечити визначення тієї межі, яку журналісти не повинні переступати, висвітлюючи життя публічної особи.

В Україні судова практика у справах про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб ще не є усталеною та перебуває на шляху її остаточного вироблення. Орієнтуючись на європейські стандарти прав людини, українські суди повинні виробити власний підхід до вирішення конфлікту суспільного та приватного інтересів, проблеми співвідношення свободи вираження поглядів та права публічної особи на повагу до її честі та гідності, а також недоторканності ділової репутації. Повинен бути віднайдений розумний компроміс, за якого жодна із зацікавлених сторін не буде зазнавати утисків у її правах.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вирішення важливої наукової проблеми – дослідження права публічних осіб на судовий захист честі, гідності та ділової репутації та співвідношення зазначеного права із свободою вираження поглядів та правом громадськості бути поінформованою з питань, що викликають суспільний інтерес, в умовах реформування української судової системи та адаптації судової практики до загальноновизнаних світових стандартів захисту прав людини.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на науково-теоретичних працях вітчизняних та зарубіжних фахівців у сфері права, зокрема таких, як А. В. Білявський, Т. В. Боднар, В. П. Грибанов, П. Д. Гуїван,

М. А. Гурвич, І. А. Жеруоліс, О. С. Жидкова, О. С. Іоффе, О. В. Кохановська, Л. О. Красавчикова, Д. Д. Луспеник, М. М. Малєйна, Р. М. Мінченко, В. М. Підгородинський, О. А. Підпригора, М. А. Придворов, З. В. Ромовська, І. В. Саприкіна, О. П. Сергєєв, Р. О. Стефанчук, К. А. Флейшиць, Р. О. Халфіна, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, А. О. Церковна, Д. М. Чечот, Я. М. Шевченко та ін.

Проблематиці захисту честі, гідності та ділової репутації присвятили свої дисертаційні дослідження Р. О. Стефанчук – «Цивільно-правовий захист честі, гідності та репутації» (2000), Д. Д. Луспеник – «Судочинство у справах про захист честі, гідності та ділової репутації» (2003), А. О. Церковна – «Гідність і честь у цивільному праві України» (2003), І. В. Саприкіна – «Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України (за матеріалами судової практики)» (2006), О. С. Жидкова – «Цивільно-правовий механізм захисту права на недоторканність ділової репутації» (2008).

Втім, у вищезазначених дисертаційних дослідженнях у переважній більшості аналізуються саме матеріально-правові аспекти захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб, поза увагою залишається процесуальний порядок здійснення такого захисту. Крім того, на рівні дисертаційного дослідження практично відсутні праці, присвячені захисту честі, гідності та ділової репутації саме публічних осіб.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведено в межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Традиції та новації у цивільному процесуальному праві України, нотаріальній практиці та у правовій статистиці» на 2006–2010 роки, яка була складовою плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006–2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970), та плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні», яка розробляється відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри на 2011–2015 роки, що є складовою плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U006H) на 2011–2015 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення процесуальних особливостей розгляду справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб, що розглядаються судами в порядку цивільного судочинства.

Мета дисертаційного дослідження зумовила такі завдання:

визначити та проаналізувати зміст категорії «публічна особа»;

охарактеризувати особливості таких особистих немайнових благ, що належать публічним особам, як честь, гідність та ділова репутація;

дослідити зміст прав публічних осіб на повагу до їх честі та гідності, а також на недоторканність ділової репутації;

дослідити загальні та спеціальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб, їх сутність, особливості та порядок застосування;
визначити юрисдикцію та підсудність справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб;

встановити суб'єктний склад цивільних справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб;

охарактеризувати особливості процедури судового доказування у справах про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб;

дослідити відмінності підстав та порядку розгляду справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб у позовному та окремому провадженні;

встановити особливості судових рішень у справах про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають у зв'язку із здійсненням судового захисту гідності, честі та ділової репутації публічних осіб у порядку цивільного судочинства.

Предметом дослідження є процесуальні особливості розгляду справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб.

Методи дослідження. Під час роботи над темою дисертаційного дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання, за допомогою якого встановлено та виокремлено зв'язок предмета дослідження із соціальною складовою, що утворює об'єкт даного дослідження, зв'язки між особистими немайновими правами публічних осіб. досліджено правові відносини, що виникають у зв'язку з розглядом та вирішенням цивільних справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб у їх розвитку.

Завдяки історичному методу досліджено становлення та розвиток правового регулювання захисту таких особистих немайнових благ фізичної особи, як честь та гідність (підрозділ 1.2). Визначити місце права на повагу до гідності та честі, а також на недоторканність ділової репутації в системі особистих немайнових благ, класифікувати особисті немайнові блага та згрупувати їх за певними критеріями вдалося за допомогою методу системно-структурного аналізу (підрозділи 1.2, 1.3).

Аналіз положень чинного законодавства, що закріплює право публічних осіб на захист гідності, честі та ділової репутації та визначає процедуру здійснення такого захисту, проведено за допомогою формально-логічного та формально-догматичного методів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2). Порівняльно-правовий метод застосовано та використано з метою проведення порівняльного аналізу норм чинного законодавства України, які встановлюють порядок захисту гідності, честі та ділової репутації публічних осіб, з відповідними положеннями законодавства інших країн та міжнародно-правових актів (підрозділи 1.1, 1.3).

Використання методів моделювання та прогнозування дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного та цивільного процесуального законодавства України щодо регулювання порядку захисту гідності, честі та ділової репутації публічних осіб (підрозділи 2.3, 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні спеціальним комплексним дослідженням процесуальних особливостей розгляду справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб, а також правовідносин із судового захисту гідності, честі та ділової репутації публічних осіб у цивільному судочинстві України.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в таких основних положеннях та висновках:

вперше:

надано визначення поняття «публічна особа» в контексті положень ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Публічною можна вважати фізичну особу, громадська діяльність якої має публічний характер (політик, високопосадовець, естрадний виконавець тощо), або фізичну особу, з характеру поведінки якої можна зробити висновок про свідомий вибір такої особи бути публічною;

наголошується на необхідності відрізняти категорію «публічна особа» від інших подібних категорій, таких як «публічний службовець» та «публічний діяч», які закріплені в нормах спеціального законодавства України та не можуть застосовуватися при визначенні змісту категорії «публічна особа» в контексті розгляду судами справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб;

стверджується, що межі захисту честі та гідності, з одного боку, а також ділової репутації – з іншого, відносно публічної особи є різними. Публічність особи безпосередньо пов'язана саме з її діловою репутацією, тому розширені межі дозволеної критики публічних осіб повинні стосуватися лише їхньої громадської діяльності, а також тієї частини приватного життя, яка безпосередньо пов'язана з такою діяльністю, і не можуть зачіпати її гідності та честі, а також тих сторін приватного життя, які не пов'язані з їхньою громадською діяльністю. Межі здійснення публічною особою права на захист у такому разі не повинні суттєво відрізнятися від такого права у будь-якого іншого пересічного громадянина;

зазначається про неможливість розглядати як публічних осіб неповнолітніх та малолітніх осіб у зв'язку з тим, що публічна особа повинна цілковито усвідомлювати свій публічний статус та з розумінням ставитися до підвищеного інтересу з боку суспільства до своєї діяльності та її результатів;

пропонується поділяти особисті немайнові блага фізичної особи на дві групи залежно від виду цивільних правовідносин, об'єктами яких вони є: 1) особисті немайнові блага, які можуть бути об'єктами як цивільних регулятивних, так і цивільних охоронних правовідносин (ім'я (найменування), здоров'я, сімейне життя фізичної особи, ділова репутація тощо); 2) особисті

немайнові блага, які можуть бути об'єктами лише цивільних охоронних правовідносин (честь та гідність);

запропоновано розглядати право на власне тлумачення справи, коментар, репліку як складову права на відповідь. У зв'язку з цим під правом на відповідь необхідно розуміти право публічної особи, про яку поширено в ЗМІ негативну інформацію, на пояснення, коментар чи власне тлумачення обставин справи, здійснені в тому самому порядку, в якому про неї було поширено негативну інформацію;

зазначається, що приниження честі, гідності та ділової репутації публічної особи може виражатися не лише в поширенні про неї недостовірної негативної інформації або вираженні про публічну особу особистої думки, оціночного судження у брутальній, принизливій або цинічній формі, а й у формі певних вчинків, що є публічними проявами зневаги до такої особи (ляпас в обличчя, зроблений публічно, і т. ін.);

стверджується, що в разі пред'явлення публічною особою позову про реалізацію свого права на відповідь в разі поширення про неї негативної інформації, яка відповідає дійсності, цьому праву кореспондує лише обов'язок відповідного засобу масової інформації розмістити текст відповіді в такому самому порядку, в якому було поширено негативну інформацію про публічну особу. При цьому на саму особу, яка була автором цієї інформації, жодних обов'язків не покладається. Тому немає потреби залучати її як співвідповідача у справі за позовом про право на відповідь;

удосконалено:

розуміння моменту виникнення права публічної особи на недоторканність її ділової репутації. У даному контексті необхідно розрізняти момент виникнення права на репутацію як елемент правоздатності публічної особи (тобто сама можливість мати це право), момент виникнення права на недоторканність ділової репутації як суб'єктивного права публічної особи та момент виникнення самої ділової репутації публічної особи;

поділ способів протидії порушенню прав публічної особи на повагу до її честі та гідності, а також недоторканність ділової репутації на способи захисту та заходи юридичної відповідальності. Право публічної особи на спростування недостовірної інформації, право на відповідь, а також на власне тлумачення справи, заборона поширення інформації, що порушує особисті немайнові права фізичної особи, є способами захисту права публічної особи на повагу до честі, гідності та на недоторканність ділової репутації, а право на відшкодування майнової та моральної шкоди, заподіяної внаслідок приниження честі, гідності та ділової репутації, є не лише способом захисту права, а й заходом цивільно-правової відповідальності особи – поширювача інформації;

набуло подальшого розвитку:

твердження про можливість здійснення юридичного захисту лише позитивної репутації особи. При цьому під позитивною репутацією слід розуміти будь-яку репутацію, яка є позитивною з точки зору її носія, і якщо

поведінка особи, яка створює їй відповідну репутацію, не суперечить закону та моральним засадам суспільства;

концепція, відповідно до якої те чи інше висловлювання слід вважати твердженням про факт, якщо існує єдиний визнаний критерій чи стандарт, за яким можна перевірити дійсність (істинність) такого твердження. Якщо ж такий критерій відсутній, а особа лише висловлює своє припущення або свою думку відносно певного питання, то це лише оціночне судження, а не твердження про факт;

обґрунтування необхідності наділення фізичної особи правом на відповідь у разі поширення про неї негативної інформації, навіть якщо вона відповідає дійсності. Запропоновано доповнити частину першу ст. 277 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) абзацом другим такого змісту: «Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї інформації, яка принижує її честь, гідність та (або) ділову репутацію, має право на відповідь незалежно від того, чи відповідає поширена інформація дійсності».

Практичне значення одержаних результатів визначається новизною дисертаційного дослідження і полягає, насамперед, у тому, що його положення, висновки та пропозиції можуть бути використані в:

науково-дослідній сфері – при подальшій розробці теоретичних проблем захисту гідності, честі та ділової репутації публічних осіб, що сприятиме розвитку науки цивільного права та цивільного процесуального права;

сфері правотворчості – для усунення прогалин та вдосконалення положень чинного цивільного та цивільного процесуального законодавства України, зокрема його положень, які регулюють правові відносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням судового захисту гідності, честі та ділової репутації публічних осіб;

правозастосовній діяльності – при розгляді судами справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб у порядку цивільного судочинства;

навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право», «Цивільний процес» та при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій для студентів вищих навчальних закладів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорювалися на таких науково-практичних конференціях: Міжнародна наукова конференція «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Щорічна міжнародна науково-практична конференція ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 13 грудня 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 30–31 березня 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Законодавство України у світлі сучасних

активних реформаційних процесів» (м. Київ, 11–12 жовтня 2013 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 13 грудня 2013 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано чотири наукові статті у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одну наукову статтю – у зарубіжному виданні, а також п'ять тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена завданнями і метою дослідження та складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 200 сторінок. Список використаних джерел складається з 207 найменувань і розташований на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** розкривається актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання дисертаційної роботи, визначаються об'єкт, предмет та методологія наукового дослідження, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення, зазначається про апробацію результатів дослідження, а також структура дисертації.

Перший розділ «Честь, гідність та ділова репутація публічної особи як особисті немайнові блага» складається з трьох підрозділів та присвячений висвітленню проблем визначення змісту категорії «публічна особа» та визнання за публічною особою прав на користування та захист таких особистих немайнових благ, як честь, гідність та ділова репутація.

У **підрозділі 1.1. «Зміст категорії “публічна особа”»** визначено поняття та зміст правової категорії «публічна особа». Успішність таких осіб безпосередньо залежить від суспільної думки про них, тому вони свідомо, а інколи й на вимогу закону, розкривають перед громадськістю частину приватної інформації про своє життя (наприклад, про розмір та джерела своїх доходів, сімейний стан, рівень освіти, наявність судимості тощо). Особи, громадська діяльність яких за своїми ознаками не є публічною, якщо результати їхньої роботи отримали широке громадське розголошення, мають право претендувати на захист приватного життя на рівні зі звичайними особами і не можуть повністю вважатися публічними особами в контексті ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Публічному обговоренню може бути піддана лише та інформація про цих осіб, що безпосередньо стосується їхніх досягнень, які набули широкого громадського розголошення, та не може стосуватися інших сторін їхнього приватного життя, якщо вони цього не бажають. Відносно таких осіб можуть бути застосовані положення ст. 30 Закону України «Про інформацію», відповідно до якої інформацію з обмеженим доступом може бути поширено без згоди її власника, якщо ця інформація є суспільно значимою, тобто якщо

вона є предметом громадського інтересу і якщо право громадськості знати цю інформацію переважає право власника на її захист. З іншого боку, якщо така особа всіяко афішує, публічно рекламує свою діяльність, тобто свідомо виставляє своє життя напоказ, то вона тим самим власноруч обмежує своє право на приватне життя та може вважатися публічною особою.

Таким чином, у підрозділі визначається поняття публічної особи у контексті ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

У *підрозділі 1.2. «Поняття честі та гідності публічної особи»* досліджено поняття честі та гідності публічної особи. Необхідно розрізняти «честь» та «гідність» як філософські морально-етичні категорії, які можуть розглядатися як з об'єктивного, так і зі суб'єктивного боку, і як особисті немайнові блага (правові категорії), які завжди об'єктивовані, оскільки є об'єктами цивільних правовідносин.

Необхідно розрізняти честь та гідність як особисті немайнові блага публічної особи та право на повагу честі та гідності як її особисті немайнові права. Публічним особам належать такі особисті немайнові блага, як «честь» та «гідність». Водночас для надання цим благам правової охорони держава закріпила за особою право на повагу до її честі та гідності та можливість захисту цього права, зокрема й у судовому порядку.

Закон не надає носієві права на повагу до його честі та гідності жодних правомочностей, окрім права на його захист. Честь та гідність фізичної особи залишаються поза сферою правового регулювання доти, поки не стають об'єктом протиправного посягання. З цього можна зробити висновок, що такі особисті немайнові блага, як «честь» та «гідність» фізичної особи, можуть бути об'єктами лише цивільних охоронних правовідносин та не можуть бути об'єктами цивільних регулятивних правовідносин.

На відміну від честі та гідності, ділова репутація може бути використана в цивільному обороті. Тому ділову репутацію можна розглядати як об'єкт як цивільних регулятивних, так і цивільних охоронних правовідносин.

У *підрозділі 1.3. «Поняття ділової репутації публічної особи»* розкривається поняття ділової репутації публічних осіб.

Ділову репутацію не можна пов'язувати лише зі сферою підприємницької діяльності, оскільки це призводить до штучного звуження змісту цієї категорії. Ділову репутацію і, відповідно, право на її недоторканність можуть мати не лише суб'єкти підприємницької, а й будь-якої іншої професійної діяльності (політики, спортсмени, науковці тощо), а отже, будь-які публічні особи.

Не підлягає правовому захисту репутація, створена протиправною, зокрема злочинною, поведінкою особи, або будь-яка інша негативна репутація. Закріплення на законодавчому рівні або хоча б мовчазне визнання та підтримання на рівні судової практики можливості захисту негативної репутації або інших негативних за своєю соціальною природою інтересів (аморального способу життя, антисанітарного способу життя, права нецензурно висловлюватися тощо), навіть якщо такі прояви не заподіюють шкоди оточуючим, а тому формально не є протиправними, створить додаткові

перешкоди для боротьби з цими негативними проявами та фактично затвердить їх як норму поведінки, тобто один із можливих її варіантів, який державою не засуджується, а навпаки – захищається.

Відповідно до частини четвертої ст. 13 ЦК України при здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства. Негативна репутація тому і є негативною, оскільки не сприймається суспільством, як не сприймається суспільством і поведінка особи, яка створює їй відповідну репутацію. Тому захист негативної репутації слід вважати таким, що не відповідає моральним засадам суспільства. Таким чином, можна дійти висновку про можливість здійснення юридичного захисту лише позитивної репутації публічної особи.

Другий розділ «Право публічних осіб на судовий захист честі, гідності та ділової репутації» містить три підрозділи та присвячений дослідженню можливих форм та способів захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб, а також такої основної форми захисту, як судовий захист.

У підрозділі 2.1. «Зміст права публічної особи на судовий захист честі, гідності та ділової репутації» доведено, що юридична кваліфікація дій та міра відповідальності особи в разі поширення нею негативної недостовірної інформації про публічну особу повинна шоразу залежати від суб'єкта поширення інформації: звичайна особа, журналіст або посадова особа органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.

Фізична особа не повинна нести відповідальність за поширення негативної інформації, отриманої з офіційного джерела, у разі посилання на таке джерело. При цьому інформація повинна бути передана дослівно (без будь-яких змін, перекручення змісту, виривання з контексту тощо). Не допускається продовження поширення відповідної інформації в разі опублікування в джерелі, з якого отримано інформацію, її спростування. Не звільняється від відповідальності особа, яка поширила негативну недостовірну інформацію, отриману нею із загальнодоступного, однак неофіційного джерела, або навіть отриманою особою з офіційного джерела, якщо в судовому засіданні буде встановлено, що особі, яка поширювала інформацію, було відомо про те, що дана інформація не відповідає дійсності.

На відміну від пересічного громадянина, журналіст – особа, яка професійно займається збиранням, обробкою та поширенням інформації, тому вона повинна нести підвищений рівень відповідальності в разі свідомого поширення недостовірної негативної інформації про публічну особу.

Інформація, яка надходить від посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, одразу отримує статус офіційної. Відповідно вона повинна мати найвищий ступінь достовірності. Отже, такі особи в жодному разі не повинні поширювати інформацію, яка: 1) не стосується безпосередньо їхньої професійної діяльності; 2) не пройшла перевірки цим органом (посадовою особою), навіть якщо вона отримана із засобів масової інформації.

У підрозділі 2.2. «Загальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб» стверджується, що загальними способами захисту честі, гідності та ділової репутації публічної особи слід вважати лише такі: відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, а також компенсація моральної (немайнової) шкоди.

Зазначається, що порушення особистих немайнових прав публічної особи може виражатися не лише у формі поширення про публічну особу недостовірної негативної інформації та вираження про неї особистої думки, оціночного судження, однак у грубій, принизливій або цинічній формі, а й у формі певних вчинків, що є публічними проявами зневаги до такої особи (наприклад, ляпас у обличчя на публіці).

Відшкодування майнової шкоди можливо в тих випадках, коли внаслідок поширення про публічну особу ганебної інформації в неї сталося значне погіршення здоров'я, внаслідок чого така особа потребувала лікування. У даному разі витрати на лікування можна вважати реальними збитками, яких публічна особа зазнала внаслідок приниження її честі та гідності. Про упущену вигоду може йтися в разі тимчасової втрати публічною особою працездатності через погіршення здоров'я, викликане поширенням про неї негативної інформації, що спричинило неможливість здійснення такою особою протягом певного часу своєї професійної (зокрема, підприємницької) діяльності та отримання від неї прибутку. При цьому необхідно відрізнити упущену вигоду, заподіяну внаслідок неможливості здійснення публічною особою професійної діяльності через погіршення здоров'я, спричиненого поширенням про неї ганебної інформації (тобто заподіяну внаслідок приниження честі та гідності публічної особи), від упущеної вигоди, заподіяної внаслідок зниження довіри клієнтів до такої особи, спричиненої поширенням про неї ганебної інформації (тобто заподіяну внаслідок приниження ділової репутації публічної особи).

З огляду на норму частини другої ст. 23 ЦК України, наявність моральної шкоди у випадках приниження честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи презюмується, а тому не потребує окремого доказування в суді. Особливістю компенсації моральної шкоди у справах про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб є те, що інколи закон установлює обмеження щодо використання даного способу захисту права (ч. 2 ст. 31 Закону України «Про інформацію»).

У підрозділі 2.3. «Спеціальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб» стверджується, що найбільш поширеним у судовій практиці спеціальним способом захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб є спростування недостовірної інформації. На відміну від відшкодування шкоди спростування як спосіб захисту може бути застосовано судом незалежно від вини поширювача інформації.

Якщо спростування поширеної інформації полягає в публічному сповіщенні про недостовірність поширеної про особу негативної інформації, то право на відповідь реалізується шляхом надання пояснення відносно

поширеної інформації. Згідно з частиною першою ст. 277 ЦК України право на відповідь виникає в разі поширення про певну особу та (або) членів її сім'ї саме недостовірної інформації. Таке законодавче положення не можна вважати правильним. Якщо особа не вимагає спростування певної інформації про себе, а намагається пояснити ситуацію, то інформація, можливо, повністю чи в якійсь частині відповідає дійсності, однак викладена, на думку цієї особи, неповно, некоректно чи однобічно. Тому можна стверджувати про необхідність надання фізичній особі, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення інформації, яка принижує її честь, гідність та (або) ділову репутацію, права на відповідь незалежно від того, чи відповідає поширена інформація дійсності.

Також немає жодної необхідності розділяти право на відповідь та інші так звані «суміжні» права (право на власне тлумачення справи, на коментар, репліку тощо). Закріплення на законодавчому рівні можливості потерпілої особи реалізувати право на відповідь незалежно від того, чи відповідає дійсності поширена про неї негативна інформація, що принижує її честь, гідність та ділову репутацію, дозволить усунути єдину штучну відмінність, яка на сьогоднішній день відмежовує право на відповідь від права на власне тлумачення обставин справи.

Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права як спосіб захисту прав публічної особи повинен обиратися та застосовуватися таким чином, щоб, з одного боку, максимально захистити права та охоронювані законом інтереси потерпілої публічної особи, а з іншого – не вдатися до надмірного утиску інтересів відповідача (відповідачів). Тому такий спосіб захисту, як вилучення тиражу газети, книги тощо з метою його знищення повинен застосовуватися судом лише як крайній захід, коли іншим шляхом усунути порушення особистих немайнових прав позивача неможливо.

Третій розділ «Порядок звернення до суду за захистом честі, гідності та ділової репутації публічних осіб» містить два підрозділи та присвячений передумовам виникнення, а також порядку реалізації публічними особами права на звернення до суду за захистом честі, гідності та ділової репутації.

У підрозділі 3.1. «Процесуальні засоби захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб» досліджено позовні та неპовзовні засоби захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб у цивільному судочинстві.

Найбільш поширеним процесуальним засобом захисту честі, гідності та ділової репутації є позов. В арсеналі публічної особи, право на повагу до честі, гідності та недоторканність ділової репутації якої було порушено, є кілька видів можливих позовів: про спростування недостовірної інформації, яка принижує її честь, гідність та ділову репутацію; про право на відповідь; про заборону поширення інформації, яка принижує честь, гідність та ділову репутацію публічної особи; про відшкодування майнової чи моральної шкоди,

заподіяної внаслідок поширення інформації, яка принижує честь, гідність та ділову репутацію публічної особи.

Позов про заборону поширення інформації, яка принижує честь, гідність та ділову репутацію публічної особи, має три різновиди: про заборону поширення негативної інформації про публічну особу, що міститься в газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ; про заборону (припинення) поширення негативної інформації про публічну особу, що міститься в газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які випущені у світ, до усунення порушення особистих немайнових прав публічної особи; про вилучення тиражу газети, книги тощо з метою знищення.

Неповозним засобом захисту честі, гідності та ділової репутації публічної особи є звернення до суду із заявою про встановлення факту неправдивості поширеної інформації та спростування її в порядку окремого провадження. Відповідні справи окремого провадження розглядаються судами в тих випадках, коли захист прав публічної особи не може бути здійснений у порядку позовного провадження, оскільки відсутній спір про право та зацікавлена особа не може пред'явити свої вимоги до жодної особи.

У *підрозділі 3.2. «Порядок реалізації публічними особами права на звернення до суду за захистом честі, гідності та ділової репутації»* зазначається, що правовідносини щодо захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб мають чітко виражений цивільно-правовий характер, а тому справи про захист честі, гідності та ділової репутації публічної особи завжди повинні розглядатися судами в порядку цивільного судочинства, навіть якщо стороною є орган державної влади або орган місцевого самоврядування (суб'єкт владних повноважень), оскільки такі спори не мають публічно-правового характеру. Виняток із цього правила можуть складати лише справи про захист ділової репутації публічної особи, яка є фізичною особою-підприємцем. Однак для того, щоб справа розглядалася в порядку господарського судочинства, повинні бути в наявності одночасно такі умови: позивач повинен мати статус фізичної особи-підприємця; всі відповідачі повинні бути або юридичними особами, або фізичними особами-підприємцями; поширена інформація повинна заподіювати шкоду діловій репутації позивача саме як підприємця, тобто бути пов'язана з його підприємницькою діяльністю та мати на неї негативний вплив; позивач повинен бути визнаний публічною особою; позивач не заявляє разом із вимогою про захист ділової репутації ще й вимогу про захист честі та гідності.

Позов публічної особи про захист гідності, честі та ділової репутації до кількох відповідачів (наприклад, до автора статті й редакції засобу масової інформації) пред'являється за місцем проживання або місцезнаходженням одного з відповідачів за вибором позивача. Якщо особа-поширювач інформації невідома, справа розглядається за заявою публічної особи в порядку окремого провадження судом за місцем зареєстрованого проживання заявника.

Четвертий розділ «Порядок розгляду та вирішення справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб» містить два підрозділи

та присвячено дослідженню особливостей процедури судового розгляду справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб та судових рішень у цих справах.

У *підрозділі 4.1. «Проведення у справах про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб до судового розгляду»* зауважується, що вагоме значення при підготовці до судового розгляду судами справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб має правильне визначення кола осіб, які повинні брати участь у справі.

Певні особливості має суб'єктний склад цивільних справ за позовами про право на відповідь, з огляду на твердження про можливість пред'явлення такого позову в разі поширення негативної інформації, яка відповідає дійсності. У таких випадках публічна особа не відкидає інформації, поширеної певною особою в ЗМІ, а, так би мовити, вступає з нею в публічну дискусію. З цим пов'язана одна з відмінностей права на відповідь від спростування: відповідь надається суб'єктом, щодо якого поширено інформацію, у той час як обов'язок спростування покладається на особу, яка поширила ці відомості. Таким чином, у разі пред'явлення публічною особою позову про реалізацію свого права на відповідь у разі поширення про неї негативної інформації, яка відповідає дійсності, цьому праву кореспондує лише обов'язок відповідного засобу масової інформації розмістити текст відповіді. На саму особу, яка була автором цієї інформації, жодних обов'язків не покладається. Тому немає потреби залучати її як співвідповідача у справі за позовом про право на відповідь.

Стверджується про неможливість участі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Предметом спору в таких справах є особисті немайнові права публічної особи на повагу до її честі та гідності та недоторканність ділової репутації та правовідносини щодо їх захисту. Зазначені права є невід'ємними від самої публічної особи, а тому претендувати на їх захист шляхом пред'явлення самостійних позовних вимог ніхто, крім цієї особи, не має права. Водночас, у справах за позовами про заборону поширення негативної інформації про публічну особу, яка міститься у видавничій чи кінематографічній продукції, судові рішення може впливати на права чи обов'язки третіх осіб щодо однієї зі сторін. У таких справах на стороні відповідачів як треті особи можуть брати участь особи, з якими у відповідачів вже укладені договори щодо поширення такої продукції.

У *підрозділі 4.2. «Судовий розгляд справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб»* зазначається, що запорукою успішного ведення справи для позивача-публічної особи є не лише доказування наявності всіх юридичних фактів, що входять у предмет доказування у справі, а й переконання суду в тому, що або поширені про позивача оціночні судження стосуються інформації, яка не є об'єктом суспільного інтересу, або що цей суспільний інтерес не є значним та не переважає приватного інтересу позивача до захисту його честі, гідності та ділової репутації.

Ухвалюючи рішення за позовом публічної особи про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб у разі поширення про них оціночних суджень суддя повинен виходити з такого: 1) межа допустимої критики щодо політичного діяча чи іншої публічної особи є значно ширшою, ніж окремої пересічної особи; публічні особи неминуче відкриваються для прискіпливого висвітлення їхніх слів та вчинків і повинні це усвідомлювати; 2) межі дозволеної критики діяльності публічних осіб визначаються судом лише в разі поширення про публічну особу оціночних суджень; у разі поширення про неї інформації фактичного характеру, вирішення справи залежить від того, чи відповідає інформація дійсності та чи порушує вона особисті немайнові права позивача; 3) оціночні судження та суб'єктивні думки не можуть бути спростовані, як і не може бути доведено їх правдивість; 4) публічні особи не однакові, а тому межі допустимої критики щодо них різняться; що є припустимим для критики діяльності політичного діяча, може бути поза межею дозволеної критики відносно, наприклад, діяча культури або спорту; 5) у разі критики, пов'язаної з діяльністю судів, не дозволяються особисті напади на суддю чи вислови, які дискредитують судову систему як таку; 6) жодне суб'єктивне право не може бути безмежним у його використанні, тому не можна виходити з того, що відносно публічних осіб усі без винятку висловлювання та засоби критики є дозволеними; суддя щоразу під час розгляду справи повинен оцінювати дії відповідачів з точки зору засад справедливості та розумності, а також адекватності реакції відповідачів на діяльність публічної особи, що має суспільний інтерес; 7) дозволена критика повинна стосуватися конкретної діяльності публічної особи, що має суспільний інтерес (тобто бути логічно пов'язаною з нею), а не носити форми звичайних немотивованих образ чи образ побутового характеру; 8) дозволена критика не може виражатися у формі діянь, що мають ознаки адміністративних або кримінальних правопорушень; 9) дозволена критика діяльності публічних осіб не повинна принижувати честь, гідність та ділову репутацію членів їхніх сімей та родичів, які не є публічними особами; якщо члени сім'ї та/або родичі публічної особи також є публічними особами, то межа дозволеної критики щодо них повинна визначатися за вищезазначеними правилами.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України.

І. Публічною в контексті положень ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод можна вважати фізичну особу, громадська діяльність якої має публічний характер, (політик, високопосадовець,

естрадний виконавець тощо), або особу, з характеру поведінки якої можна зробити висновок про свідомий вибір такої особи бути публічною.

Особи, громадська діяльність яких за своїми ознаками не є публічною, якщо результати їхньої роботи отримали широкий громадський розголос, мають право претендувати на захист приватного життя, гідності, честі та ділової репутації на рівні зі звичайними особами і не можуть повністю вважатися публічними особами в контексті ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, якщо вони цього не бажають, за винятком випадків поширення про них суспільно необхідної інформації, яка стосується результатів їхньої роботи, що отримали широке громадське розголошення.

Звичайно, як публічних осіб не можна розглядати юридичних осіб, оскільки за своєю суттю юридичним особам не властива приватність.

Публічна особа повинна цілковито усвідомлювати свій публічний статус та з розумінням ставитися до підвищеного інтересу з боку суспільства до своєї діяльності та її результатів, чого навряд чи можна чекати від дитини. Таким чином, коли справа стосується поширення інформації про неповнолітню або малолітню особу, межа допустимої критики та засоби такої критики повинні оцінюватися судом із урахуванням віку та психічного розвитку дитини, можливості заподіяння шкоди психіці дитини поширенням про неї відповідної інформації тощо.

2. Особисті немайнові блага фізичної особи можуть бути поділені на дві групи залежно від виду цивільних правовідносин, об'єктами яких вони є: 1) особисті немайнові блага, які можуть бути об'єктами як цивільних регулятивних, так і цивільних охоронних правовідносин (ім'я (найменування), здоров'я, сімейне життя фізичної особи, ділова репутація тощо); 2) особисті немайнові блага, які можуть бути об'єктами лише цивільних охоронних правовідносин (честь та гідність).

3. Судовому захисту підлягає лише позитивна репутація публічної особи. При цьому під позитивною репутацією слід розуміти будь-яку репутацію, яка є позитивною з точки зору її носія і якщо поведінка особи, яка створює її відповідну репутацію, не суперечить закону та моральним засадам суспільства.

4. Необхідно розрізняти момент виникнення права на репутацію як елемент правоздатності публічної особи (тобто сама можливість мати це право), момент виникнення права на недоторканність ділової репутації як суб'єктивного права публічної особи та момент виникнення самої ділової репутації публічної особи.

Потенційна можливість особи мати право на репутацію виникає з моменту її народження. Оскільки ділова репутація як особисте немайнове благо існує не взагалі, а в певній сфері діяльності, то й суб'єктивне особисте немайнове право особи на недоторканність ділової репутації завжди пов'язане з певною діяльністю, а тому виникає з моменту початку такої діяльності. Що ж до моменту виникнення самої ділової репутації як особистого немайнового блага особи, то необхідно зауважити, що репутація не виникає, а формується.

Тому визначити конкретний момент виникнення ділової репутації особи практично неможливо, вона перебуває в постійній динаміці, розвитку, а тому в кожному окремий момент часу може бути різною. Однак у зв'язку з особливостями людської психіки та постійною необхідністю оцінювати навколишній світ репутація (як суспільна оцінка ділової активності особи) в певному, початковому вигляді зароджується одразу після початку професійної діяльності її носія.

5. У питанні розмежування способів захисту та засобів відповідальності у разі приниження честі, гідності та ділової репутації публічних осіб неможливо обійтися без концепції правопорушення як підстави виникнення відповідних охоронних правовідносин та складу правопорушення як еталонного зразка, за яким ті чи інші заходи впливу, що застосовуються до особи порушника, визначаються як способи захисту чи заходи відповідальності.

Право публічної особи на спростування недостовірної інформації, право на відповідь, а також на власне тлумачення справи, заборона поширення інформації, що порушує особисті немайнові права фізичної особи, є способами захисту права публічної особи на повагу до честі, гідності та на недоторканність ділової репутації, а право на відшкодування майнової та моральної шкоди, заподіяної внаслідок приниження честі, гідності та ділової репутації, є не лише способом захисту права, а й заходом цивільно-правової відповідальності особи -- поширювача інформації.

6. Фізична особа не повинна нести відповідальність за поширення негативної інформації, якщо така інформація до цього була: поширена в засобах масової інформації; розміщена на офіційних веб-сайтах органів державної влади чи органів місцевого самоврядування; викладена в публічних заявах інформаційних служб, речників, посадових осіб органів державної влади чи місцевого самоврядування; зазначена в офіційних документах, у тому числі у звітах, стенограмах, відповідях на офіційні запити до органів державної влади або місцевого самоврядування; розміщена на офіційному веб-сайті особи, якої стосується така інформація, або іншим чином опублікована нею особисто чи за її дорученням для загального доступу; особисто повідомлена поширювачеві інформації особою, якої стосується така інформація, з метою її поширення.

Фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел, зобов'язана робити посилання на таке джерело. При цьому інформація повинна бути передана дослівно (без будь-яких змін, перекручення змісту, виривання з контексту тощо). Не можна продовжувати поширення відповідної інформації в разі опублікування в джерелі, з якого отримано інформацію, її спростування.

7. Не можна розділяти право на відповідь та інші так звані «суміжні» права (право на власне тлумачення справи, на коментар, репліку тощо). Закріплення на законодавчому рівні можливості потерпілої особи реалізувати право на відповідь незалежно від того, чи відповідає дійсності поширена про неї негативна інформація, що принижує її честь, гідність та ділову репутацію,

дозволить усунути єдину штучну відмінність, яка на сьогоднішній день відмежовує право на відповідь від права на власне тлумачення обставин справи. Тому вбачається, що права на власне тлумачення справи, коментар, репліку повинні розглядатися як складові права на відповідь. Таким чином, під правом на відповідь необхідно розуміти право публічної особи, про яку поширено у засобах масової інформації негативну інформацію, на пояснення, коментар чи власне тлумачення обставин справи, здійснені в тому самому порядку, в якому про неї було поширено негативну інформацію.

8. Найбільш поширеним та універсальним процесуальним засобом захисту честі, гідності та ділової репутації є позов. Позов публічної особи про захист честі, гідності та ділової репутації – це звернена до суду вимога публічної особи про захист права на повагу до її честі та гідності, а також недоторканності ділової репутації від незаконної діяльності особи (осіб), яка таке право порушує, не визнає або оспорує.

Непозовним засобом захисту честі, гідності та ділової репутації публічної особи є заява про встановлення факту неправдивості поширеної інформації та спростування її в порядку окремого провадження. Даний процесуальний засіб публічна особа може використати в разі, якщо особа, яка поширила таку інформацію, невідома. У такому разі йдеться про захист неоспорюваних прав публічної особи, які, відповідно до ст. 234 ЦПК, підлягають захисту саме в порядку окремого провадження.

9. Пропонується доповнити частину першу ст. 277 ЦК України абзацом другим такого змісту: «Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї інформації, яка принижує її честь, гідність та (або) ділову репутацію, має право на відповідь незалежно від того, чи відповідає поширена інформація дійсності».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Можаровська К. В. Зміст категорії «публічна особа» в контексті її права на захист честі, гідності та ділової репутації / К. В. Можаровська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2013. – Т. 1, ч. 1. – Вип. 22. – С. 178-182.
2. Можаровська К. В. Захист ділової репутації публічних осіб / К. В. Можаровська // Юридичний вісник. – 2013. – Вип. 3. – С. 140-144.
3. Можаровська К. В. Честь та гідність як особисті немайнові блага публічних осіб / К. В. Можаровська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2013. – Т. 1, вип. 6-2. – С. 134-137.
4. Можаровська К. В. Право на відповідь як спосіб захисту честі, гідності та ділової репутації публічної особи / К. В. Можаровська // Ученые

записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). – № 2-1, ч. 1. – С. 282-287.

5. Можаровская Е. В. Распространение порочащих сведений как основание защиты чести, достоинства и деловой репутации публичных лиц / Е. В. Можаровская // *Legea si Viata* : междунар. науч.-практ. правовой журн. – 2014. – Вып. 1/3 (265). – С. 84-87.

6. Можаровська К. В. Підстави відшкодування моральної шкоди у справах про захист честі, гідності та ділової репутації фізичної особи / К. В. Можаровська // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного. – О. : Фенікс, 2012. – С. 100-102.

7. Можаровська К. В. Судовий захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб / К. В. Можаровська // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матеріали міжнар. наук. конф., 30 листопада 2012 р., м. Одеса. / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – Т. 2. – С. 616-618.

8. Можаровська К. В. Позов як процесуальний засіб захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб / К. В. Можаровська // Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовтня 2013 р., м. Київ. – К. : Центр наук. досліджень, 2013. – С. 29-31.

9. Можаровська К. В. Сторони у справах про захист честі, гідності та ділової репутації / К. В. Можаровська // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 березня 2013 р., м. Ужгород. – Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2013. – С. 88-89.

10. Можаровська К. В. Юрисдикція справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб / К. В. Можаровська // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного / за заг. ред. Р. М. Мінченко. – О. : Фенікс, 2014. – С. 61-63.

АНОТАЦІЯ

Можаровська К. В. Процесуальні особливості розгляду справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

Дисертація містить науково-теоретичний аналіз процесуальних особливостей розгляду судами справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб у порядку цивільного судочинства.

Розглянуто зміст категорій «публічна особа», «честь», «гідність», «ділова репутація». Досліджено проблематику здійснення публічними особами судового захисту честі, гідності та ділової репутації, проаналізовано загальні та спеціальні способи здійснення такого захисту.

На підставі аналізу спеціальної літератури, цивільного, цивільного процесуального законодавства, а також законодавства, що регулює інформаційні відносини в Україні, та практики його застосування, міжнародно-правових актів та практики Європейського Суду з прав людини сформульовано пропозиції з удосконалення процедури розгляду та вирішення судами справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб.

Ключові слова: публічна особа, честь, гідність, ділова репутація, цивільне судочинство, судовий розгляд.

АННОТАЦИЯ

Можаровская Е. В. Процессуальные особенности рассмотрения дел о защите достоинства, чести и деловой репутации публичных лиц. — Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 — гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. — Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

Диссертация содержит научно-теоретический анализ процессуальных особенностей рассмотрения судами дел о защите достоинства, чести и деловой репутации публичных лиц в порядке гражданского судопроизводства.

Рассмотрено содержание категорий «публичное лицо», «честь», «достоинство», «деловая репутация». Проведено четкое разграничение между данными категориями, а также их отграничение от иных, смежных понятий. Рассмотрены различные формы осуществления публичными лицами права на защиту достоинства, чести и деловой репутации, в частности порядок реализации публичными лицами права на самозащиту указанных прав. Исследована проблематика осуществления публичными лицами судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации, проанализированы общие и специальные способы осуществления такой защиты. Осуществлено отграничение способов защиты достоинства, чести и деловой репутации публичных лиц от мер гражданско-правовой ответственности за нарушение права публичных лиц на уважение чести и достоинства и неприкосновенность деловой репутации.

Исследованы правовые основания и порядок возмещения имущественного вреда, а также компенсации морального вреда, причиненного публичному лицу вследствие распространения недостоверной информации, которая не соответствует действительности. Подробно проанализирован порядок опровержения недостоверной порочащей публичное лицо информации,

а также права публичного лица на ответ. Определены отличия между указанными специальными способами защиты чести, достоинства и деловой репутации публичных лиц.

Проанализированы проблемы юрисдикции и подсудности гражданских дел о защите достоинства, чести и деловой репутации публичных лиц, их субъектный состав, особенности судебного доказывания, подготовки дела к слушанию и судебного разбирательства.

На основании анализа специальной литературы, гражданского, гражданского процессуального законодательства, а также законодательства, которое регулирует информационные отношения в Украине и практики его применения, международно-правовых актов и практики Европейского Суда по правам человека сформулированы предложения по усовершенствованию действующих нормативно-правовых актов, а также процедуры рассмотрения и разрешения судами дел о защите достоинства, чести и деловой репутации публичных лиц.

Ключевые слова: публичное лицо, честь, достоинство, деловая репутация, гражданское судопроизводство, судебное разбирательство.

SUMMARY

Mozharovska K. V. Procedural features of consideration of cases on the defence of public persons' dignity, honour and business reputation. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Law in the speciality 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – National University «Odessa Academy of Law», Odessa, 2014.

The thesis contains scientific and theoretical analysis of procedural features of court consideration of cases on the defence of public persons' dignity, honour and business reputation in the civil procedure framework

The content of categories «public person», «honour», «dignity» and «business reputation» is considered. The problematic of realization judicial defence of public persons' honour, dignity and business reputation are investigated; general and specific means of fulfillment such defence were analysed.

On the basis of analysis of the special literature, civil, civil procedural legislation, and legislation regulating information relations in Ukraine and practice of its application, international legal acts and the practice of the European Court of Human Rights, propositions as to the refinement of the procedure of courts' consideration and decision – making in cases on the defence of public persons' dignity, honour and business reputation are formulated.

Keywords: public person, honour, dignity, business reputation, civil procedure, trial.